

1.ª doc.: 1803, Belv.

Concis, concisió, V. decidir Concitació, concitar, V. citar Conciutadà, V. ciutat Conclave, conclavi, V. clau Concloent, concloure, conclusió, conclusiu, V. cloure Conco, V. oncle Concoació, V. coure Concó, concoide, -oïdal, V. conca Concomitància, conommitant, V. comte Concordança, concordant, concordar, concordat, concorde, concòrdia, V. cor Concorregut, concórrer, V. córrer Concreció, concrecionari, concret, concretar, concretiu, V. créixer Concriar, V. criar Concubina, concubinari, concubinat, concubinatge, concúbít, V. covar Conculcació, conculcar, V. calcar Concolla, V. conquilla (CONCA) Concunyat, V. cunyat Concupiscència, concupiscent, concupiscible, V. cobejar Concurrencia, concurrent, concurs, concursar, V. córrer Concussió, V. discutir Condal, V. comtat Condecent, condecoració, condecorar, V. decent Condefes, V. catifa Condeixeble, V. deixeble Condemna, condemnable, condemniació, condemnar, V. dany Condensació, condensador, condensar, V. dens (DESAR) Condescendència, condescendent, condescendir, V. descendir Condestable, V. conestable (COMTE)

CONDÍCIA, 'pulcritud, mirament en la forma de tenir les coses', derivat del cat. ant. *conyde*, *coinde*, 'bonic, amable, graciós', dit especialment de les dones i altres persones que s'arreglaven bé i s'hi miraven; abstracte paral·lel a l'oc. ant. *coindia* o *condia* 'boniquesa, gràcia, primmirament', que amb la mateixa terminació llatina -ITIA o -ITIES, va donar el fr. ant. *cointise*, d'igual sentit i el cat. ant. *condetz* (*condesc*) 'amanerament, postura'; tot plegat procedent del ll. COGNĪTUS 'el qui coneix o entén en certes coses', pròpiament 'après, conegut'. □ 1.ª doc.: c. 1880-90, diccionaris Aguiló i Balari.

No figura en cap dicc. català publicat llavors, fins al DOrt. (1917),¹ però sí en reculls llavors inèdits; Aguiló: «cuidado, limpieza, ex. té molta condícia per les coses de la casa»; Balari: «pulcritud, aseó», tots dos sense cites; DFa.: «mirament en l'ordre i netedat de les coses: són una gent sense condícia: a casa d'ells tot ho tenen de qualsevol manera; és una noia endreçada: té molta condícia per les coses de la casa». No és mot gaire conegut a Barcelona, però sí en comarques del Principat, d'allí cap al Nord, segons AlcM [Gironès, Lluçanès, Solsona, Cardona] —ço que en efecte puc confirmar d'oïda— i també Penedès i CpTarr. (cosa que no sé ni nego). El primer text d'on en tinc nota (potser ja Víctor Català?) és *La Vida Austera*: «ànimes --- que menten per demorar en el seu neguit, com si fos el repòs de la seva existència: s'arrosseguen per terra sense condícia, amb moviments inútils ---» (ja en la 1.ª ed., de 1908, v. cap. 6, O. C., 786a41); en frase més casolana, l'únic text que en dona AlcM, de Josep Carner, a. 1925: «la portera el mantenia en una estricta condícia, que li dava un aire de clínica».

L'etimologia certa ja la va veure en l'essencial Tall-

gren, el 1912 (*Glanures* II; *NphMgn.*, 1912, 17-19). Com que no li han mancat veus discordants,² vindrà assentar bé els antecedents del mot i fonamentar la idea més determinant. *Coinde*, amb les seves variants *cuynde*, *conbde*, és un mot ben conegut en els antics poetes catalans i en l'occità clàssic, com ho és *cointe* en tot el francès medieval; i l'etimologia COGNĪTUS compta amb l'assentiment de tothom.³ Des d'entès, el qui s'hi mira en la manera de tractar la gent, de presentar-se', el descendent de COGNĪTUS ja apareix traslladat a una esfera més afectiva, social, valorativa, des dels més antics i influents trobadors catalans; Guillem de Berguedà, sempre jactancios i cofoi, el fa equivalent de 'avinent, àgil, hàbil': «cel só qui capol(a) e dola / tant soi *cuynde* e avinén, / sí que destrai ni exola / no-y deman, ni ferramén» (*Canç. Gil*, f° 124v., *ARom.* xxiii, 48); Cerverí, menys pugnaç i prepotent, i amb instints més socials, ho aplica naturalment al tracte femení, per a 'afable, amable': «femnes be sabets / que-ls pus paubres fan rics, / e plasens los enics / --- / e-ls vilans, amorós, / e-ls trists, *cuyndes* e gays, / e-ls monsongers, verays», *Maldit*, v. 199.

Entre els trobadors occitans el mot s'especialitza en la dona i en la seva manera de ser i de presentar-se, car és significatiu que entre els sis exemples que n'aplega el glossari de l'Appel no n'hi ha cap que no estigui en femení o no es refereixi a la dona: *coindeta* sui / car pouca son, juveneta e tosa, / *coindeta* sui / e degra'aver marit dont fos joiosa, / ab cui toz temps pogués jugar e rir / ---» deia ja una de les balades més arcaiques (Appel, *Chr.*, 47.4ss.); «balada *cointa* e gaia / qant lo gilós er fora!» es prometia una altra (45.4); «s'ieu trobès donna benestan, / avinén e *cuenbd'* e prezan, / a qui non plagués ma dolors» era el vot de l'eixerit Raimbaut de Vaqueiras (ib., 27.19); i, que propendia a aplicar-se al lluint i la vestidura de la dona, ens ho certifica l'*Ensenhamén* d'Arnaut G. de Marsan: «si d'amor segués l'ús, / vostre cors tenetz gent / e d'azaut vestimén / --- garatz vostra gonela! / can la faretz novela, / que no sia trop lonja, / que pus en serà *conja*» (*d* palatalitzada en *j*, com en *cuja* < *cuidar*) (112.26).

Doncs, ja entre els trobadors d'aquella terra, tenim l'abstracte i amb un valor femení i no gaire llunyà dels nostres *condícia* i *condesc*: «las donas soén se remiron / e fan lur amorosas feinchon: / *condia* las ha sí atenchas / c'a penas sí deinhon suf-frir», *Flamenca*, v. 735. Altrament *coindia*, *conbdia*, és en el llenguatge trobadoresc un abstracte conegut, que el PDPF tradueix «gentillesse, politesse, gràce, charme», i afegeix que l'altre derivat, el verb *condir*, s'aplica especialment a l'arranjament i empolainadura: «*condir*: parer, orner» (PDPF).

Per si algú encara s'escudés o excusés amb la forma del sufix abstracte, i es negués a fer memòria de termes de tanta saba vernàcula nostra com *brutícia*, *malícia*, *cobdícia*, *clarícia*, serà hora de parlar-li del francès antic, on el descendent de -ITIA es presenta amb el valor de *condia*, en les masses d'exemples que a